

O PLANINSKI KOČI NA KREDARICI IN NJENIH PRVIH OBISKOVALCIH

ZAČETKI SLAVE TRIGLAVSKEGA DOMA

BOŽO BENEDIK

»Šele s to visoko, v naših gorah najvišjo planinsko postojanko, Triglavsko kočo na Kredarici, se je pričelo pravo zanimanje za Triglav in sploh za visokogorje ter je Slovensko planinsko društvo pričelo živahneje delovati v tem smislu.« Tako je napisal naš triglavski župnik **Jakob Aljaž** v svojih spominih. Tako je menil, ko je opisoval velike napore in nemalo težav ob gradnji koče in njenem odkritju na Kredarici.

KOČA IN KAPELICA OB NJEJ

Slavnostno odkritje je bilo v ponedeljek, 10. avgusta 1896. Na tej slovesnosti so zapeli slavnostno pesem »Oj, Triglav, moj dom, kako si krasan«. Tudi zanjo je poskrbel naš veliki planinec Aljaž, ko je na Slavinovo besedilo (**Matija Zemljčič**) uglasbil to pesem. Še dandanašnji jo vedno poslušamo na planinskih slovesnostih, obletnicah in različnih jubilejih.

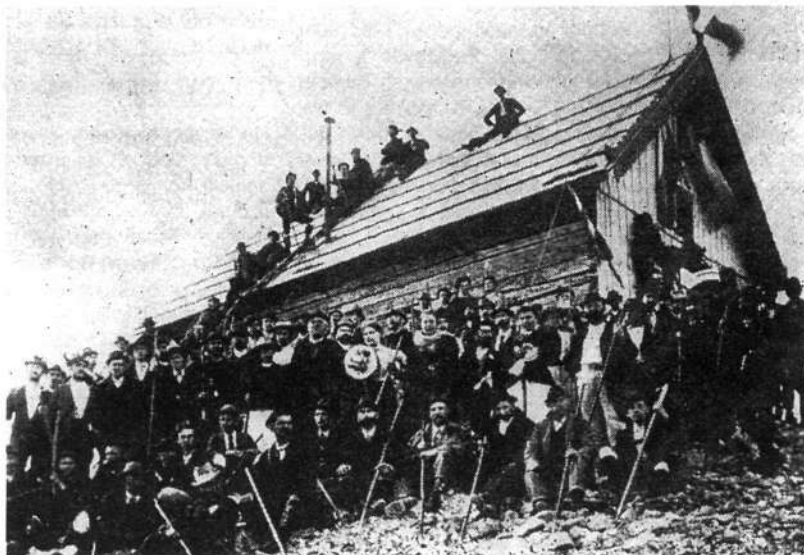
Še en podvig si je Aljaž privoščil v tem letu. Dne 9. julija 1896 so dogradili in odprli Aljažev »hotel« v Vratih. Za oboje si je že prisluzil naslov častnega člana Slovenskega planinskega društva. To kočo je v letu 1904 še povečal – res si je želel tam postaviti pravi hotel za zdravstveni turizem. Pa ga je leta 1909 porušil snežni plaz. Vendar so vrli planinci že leto zatem postavili novega.

Omenimo naj, da so že ob otvoritvi koče na Kredarici – skupaj z Aljažem predvsem župnik **Simon Ažman** iz Bohinjske Bistrice in **L. Jeran** – razmišljali, da bi ob koči postavili tudi kapelico. In res so jo, slavnostna otvoritev je bila že 12. julija 1897, imenovali pa so jo po

Gospoj Lurdski. Prostorsko je bila kraju primerna in velika komaj 1.70 x 3.20 metra, vanjo pa so obesili tudi 14 kilogramov težak zvon, ki je kaj dobro služil planincem, predvsem še ob slabem vremenu. Na otvoritvi je visela slovenska zastava, ki je naznanjala »Triglav je last Slovencev«. Zapeli so pevci z Dovjega pod vodstvom učitelja **Jegliča**, vendar je pesem »Oj, Triglav, moj dom« vznemirjala Nemce v sosednji Dežmanovi koči. Blagoslov je opravil dekan **Novak** iz Radovljice ob govoru kanonika **Sušnika** iz Ljubljane in Jakoba Aljaža. Za to slovesnost so pripravili pesmi, zložene prav za ta namen, kaplan **F. S. Finžgar**, ki je nemalokrat opeval naš Triglav, **Anton Medved** in **Kristina Schuller**. Ta kapelica je nato zdržala vse do leta 1947 – ta letnica je sporna, saj so nekateri mnenja, da je bila kapelica porušena šele leta 1954, takrat, ko je bil tudi križ na Škrlatici. To bi nam lahko povedali tisti, ki so sodelovali pri razstrelitvi te kapelice, ki je takrat pač bodla v oči, vendar danes molčijo, verjetno pa zdaj niti niso več med živimi. Leta 1990 so se planinci z Dovjega odločili, da postavijo novo kapelico, kot sta jo zasnovala prof. **Jože Marinko** in **Vera Klepej-Turnšek**, gonilna sila pa je bil župnik **Franc Urbanija**. Že leta 1992 jo je blagoslovil **dr. Alojzij Šuštar**, posvetil pa Mariji Snežni. Posebna slovesnost je bila ob 100-letnici leta 1997, ko je mašo daroval apostolski nuncij **Edmund Farhat**.

POUDARJANJE SLOVENSKEGA TRIGLAVA

Planinci so v naše planinske postojanke kmalu po graditvi prinesli spominske in vpisne knjige in tako je bilo tudi na Kredarici. V to knjigo so se vpisovali vsi, ki so prihajali tja gor in v kočo. Niso se samo vpisovali, še

Otvoritev prve koče na Kredarici leta 1896

Poroka v stari kapelici na Kredarici: nevesta in ženin Jelica Hrovatova in Ivan Korenčan, priči Hauptman in Verovšek, par je poročil Jakob Aljaž.

dosti več podatkov je razvidnih iz teh knjig, ki jih hranijo še danes, ko so še dosti bolj zanimive kot so bile takrat.

Kaj vse lahko izvemo iz teh knjig? Poleg imena in priimka so morali planinci vpisovati članstvo v planinskem društvu, in sicer zaradi plačila storitev, saj so bili člani deležni različnih popustov in olajšav, nadalje dan prihoda, po kateri smeri ali poti so prišli do koč, kje se bodo vračali, kakšno je bilo vreme itd.

Vendar so planinci pohode po naših gorah, predvsem še vzpon na Triglav, velik del združevali s poudarjanjem narodne zavesti in narodnega prebujanja in tega, da gre za slovenski Triglav, v času, ko je avstrijsko-nemška politika stegovala prste po naših gorah. Zato so v knjigah tudi različni vzkliki in pripisi, ki vsi po vrsti poudarjajo lepoto slovenskega Triglava. Podobne pripise je mogoče prebrati tudi v spominskih knjigah na Blejskem otoku.

Podpisi v teh knjigah nam predstavljajo najbolj vnete prijatelje Triglava, ki so se skoraj vsako leto vračali nanj, in tudi pripovedujejo, kateri sloji prebivalstva so bili med njimi. Poleg Slovencev so bili obiskovalci iz sosednje Hrvaške, Koroške in Trsta, iz avstrijskih dežel, zlasti z Dunaja, številni med tujci pa so bili alpinisti iz Češkoslovaške. Za nekatera leta so na voljo točne številke ne le o obisku, ampak tudi o narodnostih, za nekatera leta pa teh podatkov ni.

Triglavska kočja je bila odprta od zadnjih dni junija ali prvih dni julija do konca septembra ali pa še v oktober, običajno pač do prve večje ohlavitve in snega. Vidimo

torej, da je bila planinska sezona vsaj na Kredarici krajša kot je zdaj.

NAJOBİČAJNEJŠE POTI NA GORO

Kdo so bili najštevilnejši obiskovalci Triglavskega doma, kakšne poklice so imeli in kaj so vpisovali od prvih dni po odprtju do zadnjih dni pred prvo svetovno vojno? Naj pobrskamo samo po slavnejših in bolj znanih imenih, saj bi bilo popisovanje vseh nemara manj zanimivo.

Že pri površnem pregledu teh debelih knjig vidimo, da so bili med prvimi obiskovalci kočja na Kredarici (2515 m) večinoma mladi slovenski izobraženci, ki jih je ob lepoti gorskega sveta zajel val narodnega prebujanja, pa so združevali obiske naših vrhov s svojim prepričanjem. Precej je bilo slovenske duhovščine, predvsem bogoslovcev, pri katerih so bili motivi za obisk prav takšni. Le stežka bi trdili, da je bil že takrat pri obiskovalcih glavni motiv želja po samoti, po lepih razgledih, po telesnem naporu, rekreaciji, kot bi to danes imenovali in kar zdaj v glavnem spodbuja pohode v gore.

Po katerih smereh so se planinci najraje podajali na Kredarico? Največkrat je bilo izhodišče Mojstrana, od koder so šli skozi Vrata po Tominškovi poti, v manjši meri pa skozi Kot. Poleg tega so se odpravljali iz bohinske Srednje vasi preko Uskovnice in mimo Vodnikove kočje do Kredarice. Obiskovalci s Tržaškega in iz Julijske krajine so uporabljali pot skozi Trento. Enako so se najpogosteje tudi vračali, le da je za vračanje večkrat vpisana pot mimo Sedmerih jezer v Bohinj in z zaključkom na Bledu. To je bila zelo priljubljena pot, posebno ker so mnogi želeli ta pohod združiti še z obiskom Bohinja in Bleda.

Večina obiskovalcev je bila včlanjena v naših planinskih društvih, vsaj tako je vpisano v knjigah. Ti so uživali poseben popust v koči. Ni pa manjkalo niti članov Nemško-avstrijskega planinskega društva DÖAV in planinskega društva Julijske krajine Societa Alpina della Giulia.

... SLOVENCEM LEPŠA ZARJA VSTAJA

Dan pred slavnostno otvoritvijo so se v Triglavskem domu znašli priznani in znani planinci in planinski zanesenjaki, kot **Hugo Roblek** iz Radovljice, **Jakob Žumer** iz Gorij, **dr. Andrej Ferjančič**, **dr. Janko Vilfan** iz Radovljice, **Josip Plemelj**, takrat še študent filozofije, **Ivan Rus** z Bleda, **Boris Zarnik** iz Srednje vasi, ki ga je pripeljal vodnik **Lovrenc Škantar-Šest**, ter učitelj **Franc Jeglič** z Dovjega. **Dr. Josip Ciril Oblak** je k svojemu podpisu pripisal:

*»Pozdravljene krasne planine
slovenske dežele čar,
triglavski vrhovi, doline,
oj, čuvaj nebesni vas vladar!«*

Seveda pa ne smemo pozabiti na Jakoba Aljaža, ki ga res ne bi mogli pogrešati ob tem njegovem uspehu. Na sam dan otvoritve je prišla še **Marija Lergetporer** s hčerko, žena znanega kartografa z Bleda. Isti dan je

vzpel znani pobudnik turizma na Bledu **Arnold Rikli** iz Wolfsberga, ki je takrat stanoval na Bledu. Z njim sta bila še njegov brat **Oscar Rikli** in njihov zdravnik na Bledu **dr. Edder** iz Spittala ter njihove žene. Isto leto so se v knjigo vpisali posestniki na Bledu **Gustav Pongratz**, takratni lastnik blejskega turističnega središča z Vilo Zoro, kjer je zdaj krajevni urad, **Hans Pongratz** in **Guido Georgevitz**, vsi posestniki bogatih počitniških vil na Bledu.

PRVI BOŽIČNI OBISKOVALCI

Leta 1905 smo zasledili dvoje zanimivih imen. To sta **Oscar von Kaltenecker** in njegov brat **Fritz**. Kot so sami radi poudarjali, so bili kranjski Nemci iz Ljubljane; njihov oče je bil v bivši Avstriji okrajni glavar v Radovljici, vsi so bili pravniki in zelo navdušeni in predani gorniki, vendar člani Nemško-avstrijskega planinskega društva in tudi njegovi vidnejši funkcionarji. Oscar von Kaltenecker se je prve dni okupacije leta 1941 pojavil na Gorenjskem, na Bledu, in se v teh dneh ponovno povzpela na Triglav; po nepotrjenih govoricah se je tudi tedaj vpisal v knjigo obiskovalcev, v tisto knjigo, ki jo zdaj planinci tako iščejo, a je, na žalost, ne najdejo, čeprav se šušlja, da se le ni čisto izgubila. Škoda bi bila, da bi se; ko jo bodo našli, se bo videlo, kateri Slovenci in Nemci so prvo leto vojne prišli na vrh Triglava. – Oscar von Kaltenecker je bil pozneje znan po svojem protestu proti izseljevanju Slovencev, ki ga je poslal v Berlin. Zato je moral na rusko fronto in nato na Balkan, kjer je bil nekaj let v ujetništvu v Bosni. Med svojim bivanjem na Gorenjskem je pomagal tudi nekaterim slovenskim planincem, ki so bili v zaporih v Begunjah in Št. Vidu.

Obiskovalci Triglavskega doma niso štedili priznanj vsakokratnim oskrbnikom te kočice. Kar številni so pripisali, da so se v koči dobro počutili, da je bila vzorno vodena in da upoštevajo hišni red.

Kdo so bili oskrbniki v prvih letih? Prvo leto je bil **Anton Pekovec** iz Bohinja, ki je bil tudi meteorološki opazovalec. Leta 1901 je vpisan **Miha Verovšek**, leta 1902 pa že **Franc Arh** iz bohinske Srednje vasi. Slednji je po prvem letu, ko je zapuščal kočico, zapisal: »Oj, Triglav pozimi, v strašni burji, pa ostaneš sam!« S svojo ženo **Ivano** je ostal vse do prve svetovne vojne. Tam je navadno ostajal do prvega mraza in do prvega snega. Leta 1906 je oskrbnik že zaprl kočico, ko so obiskovalci še prihajali. Zaupali so jim, dobili so ključ in plačali kar pri Šmercovih na Dovjem. Le enkrat pa so tista leta kočico obiskali tudi pozimi o božiču; to je bilo leta 1905, ko je vodnik **Urbas** pripeljal na Kredarico **Franca Jesiha**, **Oskarja Skuška** in **Leva Rogla**.

NEKAJ STO OBISKOVALCEV LETNO

Nekateri obiskovalci so poleg osnovnih podatkov v to knjigo radi napisali še kaj drugega. Tako je **Fr. Finžgar** leta 1897 napisal: »Tako vesel sem bil med brati, kot v življenju redko krati.« **Anton Pušnik** pa: »Od Urala do

Triglava, Krkonošev do Balkana, čuva narod majka Slava.« **Hrovat** z Jesenic, kot se je podpisal, je napisal: »Nobena moč, nobena sila / ne bode nas ugonobila, / ker trdni smo sinovi Slave / Sokoli nad obalo Save.« Številni vpisovalci pa so pisno vzklikali »Nazdar!« ali »Zdravo, Triglav!« Večina vpisov in vzklikov je imela narodnostni navdih.

Kakšen je bil obisk v koči v prvih letih? Omenili smo že, da je bilo prvo leto 145 obiskovalcev, zatem pa se je obisk iz leta v leto povečeval: leta 1897 je bilo 234 obiskovalcev, leta 1898 in leta 1900 je upadel na 205 oziroma 231, leta 1902 jih je bilo 292, leta 1904 že 346, leto dni pozneje 472, leta 1907 natančno 550, leta 1908 že 693 in leta 1910 kar 737. Največji obisk do prve svetovne vojne so zabeležili leta 1911, kar 863 planincev. Seveda je bil vsa ta leta obisk med drugim odvisen tudi od vremena, pozneje pa je vojna napravila svoje.

Podatki, ki jih je pripravil dolgoletni oskrbnik Franc Arh iz Srednje vasi, nam povedo, da je bilo po narodnosti, na primer leta 1907, 364 Slovencev, 50 Čehov, en Hrvat, 101 Avstrijec, 10 Italijanov, en Poljak in en ameriški Slovenec. Takšno razmerje je bilo povečini vse do prve svetovne vojne. Zvečine so prihajali posamezniki in manjše družbe, v večjih družbah pa so Triglav obiskovali Sokoli, planinci, gimnazijski študenti iz Ljubljane, pa tudi vojaki-alpinci.

UTOPIČNI NAČRTI S TRIGLAVOM

Ko so mnogo pozneje, že v sedanjem času, slavili odprtje »hotela« na Kredarici, so številni obiskovalci ponovno oživljali spomine iz prvih let kočice na Kredarici in tudi na našega Aljaža, ki je dobil svoj spomenik pod Dovjem s pogledom na svoj Triglav. Usoda je hotela, da je avtor Aljaževega kipa **Nebojša Mitrič** (1931–1990), kipar iz Beograda, prav na dan slavnostne otvoritve Aljaževega spomenika končal svojo življenjsko pot.

O čem vse je takrat, ko je zidal »svoje« kočice, premišljeval Jakob Aljaž! »Kaj bodo naši potomci počeli s Triglavom?« je spraševal sebe, sodobnike in prihajajoče generacije. Takole je sanjal: »V sanjah vidim električni vlak iz Luknje na Triglav, zgoraj pa Grand hotel. Gonilno moč bodo pridobivali iz Soče blizu Baumbachove kočice sedem kilometrov daleč, nekoliko tudi iz Zadnjice, ki izvira izpod Triglava, in dalje po grebenu od Luknje do vrha Triglava. – Od kod denar za takšen podvig? Tudi Judje bi ga dali, če bo naprava nesla – pa Trst ni daleč. Naše društvo pa zelenic ne bo opustilo in zazidalo, kakor nam nekateri neprijatelji nasploh namenajo.«

Te Aljaževe sanje pravzaprav sploh niso bile tako zelo oddaljene. Spomnimo se samo poznejših zamisli in sanj o triglavskih žičnicah, o cesti na Velo polje ali o cestni povezavi med Vrtati in sosednjo Primorsko.